

Ontwricht

Van Jean-Paul Dubois verschenen eerder bij De Arbeiderspers:

Een Frans leven

De verbouwing

Mannen onder elkaar

Jean-Paul Dubois
Ontwricht
Roman

Vertaald door Mechtild Claessens

Uitgeverij De Arbeiderspers · Amsterdam · Antwerpen

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs van de Stichting Fonds voor de Letteren.

Copyright © 2008 Éditions de l'Olivier
Copyright Nederlandse vertaling © 2010 Mechtild Claessens/
Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam
Oorspronkelijke titel: *Les accommodements raisonnables*
Oorspronkelijke uitgave: Éditions de l'Olivier, Parijs

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.*

Omslagontwerp: Bram van Baal
Omslagillustratie: Tim McConville / Corbis

ISBN 978 90 295 7293 4 / NUR 302

www.arbeiderspers.nl

*Voor Hélène Letendre
voor Louis en Arthur
voor mijn kinderen*

Als je klaar bent met je waar gebeurde verhalen, waarom zou je dan niet eens proberen een verhaal met bijbehorende personages te verzinnen? Pas dan zul je beseffen wát er is gebeurd en waarom. Degenen met wie we samenleven, een hechte band hebben en die we geacht worden het best te kennen, zijn degenen van wie we het minst begrijpen.

Norman Maclean

Februari

Ik had Charles Stern nooit gemogen. Met zijn uitgezakte, karakterloze gezicht als van een Bourbon – te veel vlees, te weinig beenderen –, zijn arrogante manieren en zijn ongegeneerde gedrag tegenover anderen gaf hij me een onprettig gevoel. Dat we tot dezelfde familie behoorden vond ik een bijna onverdraaglijke gedachte. Ik schaamde me voor Charles Stern.

Zijn dood liet me dan ook volkomen onverschillig. Mijn vader leek er juist een vitaliteit door te krijgen die hij, ondanks zijn achtenzeventig jaar, helemaal niet nodig had. Sinds het overlijden van zijn broer, amper twee dagen geleden, was Alexander Stern druk in de weer: hij regelde alles, onderhandelde omzichtig met begrafenisondernemingen, nam contact op met familie en vrienden, zat de notaris en de ambtenaren van de burgerlijke stand achter de vodden. Ik, die hem beter kende dan wie ook, zag maar al te goed met hoeveel genoegen hij de begrafenis orkestreerde van de man die hij zijn hele leven lang ongetwijfeld het hartgrondigst had gehaat. Ja, op het moment dat de doodkist van zijn broer in de roodachtig gloeiende tunnel van het crematorium zou verdwijnen, straalde Alexander Stern, zo discreet mogelijk, van een onuitsprekelijke vreugde.

Voor zover ik me kan herinneren heb ik nooit iets anders dan verachting en ruzie tussen deze beide mannen gezien. Mijn oom, vastgoedhandelaar, gevestigd in Parijs – bovendien de enige mij bekende persoon met een paarsrode fluwelen portefeuille –, beschouwde zijn broer als een afgunstige zwakkeling, een door verbittering en het leven in de provincie verzuurde mislukkeling, terwijl mijn vader, wanneer hij de uitpattingen van zijn oudere broer ter sprake bracht, steevast met de volgende zin begon: 'De praalhans heeft weer eens op willen vallen.' Dit verouderde woord paste goed bij het wereldje van de gebroeders Stern.

Charles, wiens goederen volgens mijn vader in een roerige tijd en onder vrij verdachte omstandigheden waren verworven, zat er warmpjes genoeg bij om niet te hoeven werken, wanneer je althans het inzien van beursbladen en het toezicht houden op beleggingen niet als een vermoeiende bezigheid aanmerkt. Hij woonde op de bovenste verdieping van een mooie flat die uitkeek op de place des Victoires. Als gescheiden man zonder kinderen projecteerde hij zijn gevoelens van genegenheid merendeels op een verzameling oldtimers die hij onder hoezen met initialen koesterde in een kolossale, 's winters verwarmde en 's zomers geventileerde garage. Hij vertoonde zich altijd in gezelschap van een zwijgzame, smaakvol geklede vrouw die nu eens John, dan weer Johnny heette en die hij, naar gelang van de omstandigheden en zoals het hem uitkwam, als zijn secretaresse, zijn vennote, zijn beursadviseuse of zelfs als zijn echtgenote presenteerde. Ook maakte hij geen geheim van zijn uitbundige plezier met enkele prostituees die hij geregeld op de bovenste verdieping van de place des Victoires ontving. Tegenover zulke buitensporigheden kon mijn vader slechts een bijna kloosterlijk leven stellen in een doorsneegezin dat gewend was Rome te dienen, loondienst te respecteren en van deugdelijk werk te houden.

‘Meneer Stern? Ik geloof dat we een probleem hebben.’

Een gladgeschoren gelaat, gladder manieren. Hij leek voor het waken over de doden in de wieg gelegd. Wanneer hij liep, gleed hij over de marmeren tegels. Ik had deze ijverige medewerker even tevoren al in de vertrekken van het rouwcentrum opgemerkt. Door de bloemistachtige gebaren die hij maakte om het ongeluk tot een ordelijk geheel te schikken, had hij bij mij de indruk gewekt een eindeloos geduld te hebben.

‘Er is iets mis met de transportband die de kist naar het midden van de oven moet brengen. Het systeem voor het aansteken van de branders functioneert evenmin. Ik hoop dat we de problemen heel snel kunnen oplossen.’

Zijn schelle piepstem vormde een contrast met zijn gewichtige manier van doen, alsof hij door een belachelijk personage uit een tekenfilm werd nagesynchroniseerd. Mijn vader knikte met een flauw glimlachje dat op een zekere welwillendheid zou kunnen

duiden. Ik wist echter dat hij inwendig tekeering tegen het happeninge mechaniek dat zorgde voor uitstel van het langverwachte ogenblik waarop de praalhans in rook zou opgaan.

‘Die oom van je blijft werkelijk tot het einde toe een klier.’

Hij mompelde dit zinnetje zonder me aan te kijken, omdat hij zijn ogen strak gericht hield op die doodkist die weigerde voorwaarts te gaan en aldus het eigenaardige gevoel wekte wortel te willen schieten in het leven.

Twee dagen eerder had mijn oom Charles zich tegen tien naar de Mercedes-dealer in de rue de Longchamp, in het zestiende arrondissement, begeven om een nieuwe coupé te bekijken die hij misschien wilde kopen. Hij was om de auto heen gelopen, alvorens achter het stuur plaats te nemen om de indeling van het dashboard en de ergonomische aspecten van de besturing te keuren. Na een kort onderzoek wendde hij zich tot de verkoper en zei eenvoudigweg: ‘Ik neem hem.’ Dadelijk daarop ging er een siddering door zijn bovenlichaam en viel zijn hoofd voorover, terwijl zijn lichaam langzaam over de armleuning in het midden boog. Zo stierf Charles Stern, zonder iets onbesuisds te doen, met wijd opengesperde ogen achter het stuur van een stilstaande luxewagen.

Op het parkeerterrein van het crematorium stonden een andere overledene en zijn treurende familie geduldig in de kou te wachten.

‘Het onderhoudsbedrijf is onderweg. Het is de eerste keer dat we met zo’n defect te kampen hebben. Neem het ons alstublieft niet kwalijk dat dit net nu gebeurt, meneer Stern.’

De glijdende man leek ontredderd. Hij betuigde zijn spijt tegenover mijn vader en liep even later naar buiten om, naar ik veronderstel, de nieuwkomers, die begonnen te vernikkelen van de kou, soortgelijke verontschuldiging aan te bieden.

Anna, mijn vrouw, zat achter mijn vader, tussen onze drie kinderen, Jean, Jules en Marie. Ze leek diepbedroefd, maar dobberde slechts tussen verveling en onverschilligheid vanwege de antidepressiva die ze al drie jaar slikte. Moclamine (moclobemide) en Seroplex (escitalopram) waren de enige gesprekspartners waarin ze nog vertrouwen had. Anna was degene die tegen het middag-

uur het telefoontje had gekregen dat Charles Stern plotseling was overleden. Ze had opgehangen, achter op een kassabon van een warenhuis amper leesbaar neergekrabbeld 'Je oom is dood', en was daarna weer naar bed gegaan om te wachten tot de ochtendmoleculen gingen werken en de wereld voor haar draaglijk maakten.

Net als de hele familie was Charles in Toulouse geboren – al had hij altijd moeite gedaan om te verhullen dat hij uit de provincie kwam. In opdracht van mijn vader werd zijn lichaam dan ook teruggebracht naar zijn geboortestad die zich deze ochtend, aan het eind van zijn leven, op hem leek te wreken voor de minachting die hij ervoor had getoond. In tegenstelling tot de praalhans was mijn vader hier, in het zuiden, in Haute-Garonne, te midden van de zijnen gebleven om een leven op te bouwen, een onderneming op te zetten, een gezin te stichten.

De onderneming was uitgelopen op een faillissement van de werkplaats die mijn vader, als fabrikant van grasmaaimachines, jarenlang op eigen kracht draaiende had gehouden. Toch zette hij uitstekende, van twee messen voorziene zitmaaiers in elkaar, die onder het merk Rotor werden verkocht. Ik heb er thuis nog steeds twee modellen van, met voldoende drijfriemen en reserveonderdelen om ze eeuwenlang in goede staat te houden. Een van zestien en een van achttien paardenkracht, met Tecumseh-eencilindermotoren. Ze functioneren prima.

Door toedoen van het merk Rotor werd de haat die de gebroeders Stern elkaar toedroegen nog meer aangewakkerd. Toen de onderneming in moeilijkheden verkeerde, drong mijn moeder er onophoudelijk bij mijn vader op aan Charles om financiële steun te vragen. Lange tijd wilde Alexander daar absoluut niets van weten, maar, bezwijkend onder de last van schulden en financiële verplichtingen, besloot hij op een dag zijn telefoon te pakken. Toen mijn moeder hem vroeg waarover ze hadden gesproken, mompelde mijn vader met kalme en bijna zachte stem: 'Ik heb hem alleen maar gevraagd: "Charles, kun je me helpen?" En raad eens wat-ie antwoordde? "Ik wist wel dat je op een goede dag zou bellen. Maar vandaag tref je het echt slecht, Alex. Ik heb namelijk net een boot gekocht." En hij hing op.'

'Meneer Stern, het spijt ons ontzettend, de reparatie zou wel-

eens iets langer kunnen gaan duren dan we dachten. De technicus heeft het over drie kwartier, misschien een uur. Het spijt me werkelijk voor uw broer.'

'Hebt u koffie?'

'Helaas niet.'

Negen jaar eerder, in nagenoeg hetzelfde jaargetijde, was de crematie van mijn moeder zonder problemen verlopen. Er is me een geruststellend beeld bijgebleven van het moment waarop ons de nog warme urn met haar as werd overhandigd, met haar hele gedaanteloos geworden lichaam, nu bevrijd van lijden, voorgoed verdwenen en toch aanwezig, oneindig aanwezig. Met het leven van mijn moeder, haar hele leven, in mijn handen was ik weer vertrokken.

Nooit heb ik begrepen wat mijn vader en moeder werkelijk met elkaar verbond. Ze hielpen, steunden en respecteerden elkaar, zeiden dat ze van elkaar hielden, gingen iedere zondag naar de kerk, gaven hoog op van de deugden van het gezinsleven, waren er trots op het eenvoudige recept voor het geluk te bezitten, en toch klopte er iets niet. Ik kreeg nooit de indruk dat ze samen echt gelukkig waren. Het was alsof elk van beiden heimelijk naar een vroeger leven terugverlangde, naar een ander leven dat ter wille van ik-zou-niet-weten-welke voorschriften was opgegeven. En daar was dan ook nog dat raadsel dat ik nooit had opgelost. Het mysterie van de voornaam van mijn moeder. Op haar identiteitspapieren stond dat ze Christine heette. Maar ik heb mijn vader haar altijd alleen maar Isabelle horen noemen. Wanneer ik mijn moeder daar vragen over stelde, glimlachte ze en antwoordde op onbestemde toon: 'Dat vindt hij leuk.' Ik heb dat gegoochel met namen altijd onprettig gevonden. Van het begin af aan was ik er vast van overtuigd dat ze iets voor mij verborgen hielden. Er zal zeker een verklaring voor zijn geweest. Maar die werd me niet gegeven. Zelfs na Christines dood wilde mijn vader me niet vertellen waarom hij haar Isabelle noemde.

Buiten had zich, zo goed en zo kwaad als het ging, achter de eerste lijkstoet een tweede geschaard, die door de glijdende man op een stortvloed van verontschuldiging en spijtbetuigingen onthaald werd. Inmiddels trachtte een kleine volksstam rouwende

families zich al in een onsamenvangende rij op de paden op te stellen. Wij, de Sterns, zaten, als je het zo zou kunnen zeggen, aan de goede kant, we zaten warm, beschut door ramen, maar niettemin opgescheept met een lijk, een niet bijster deugdzaam man met wie blijkbaar niemand, levenden noch doden, te maken wilde hebben.

De gebroeders Stern verfoeiden, beledigden, minachtten en schuwden elkaar, maar konden het na verloop van tijd toch niet laten onder allerlei valse voorwendsels contact met elkaar op te nemen. In feite voelden ze, als twee honden uit hetzelfde nest, de behoefte elkaar op gezette tijden te besnuffelen. Maar stevast, na een paar uur, kon hun aard zich niet langer verloothenen, gingen hun haren overeind staan en kregen de oude familiedemonen weer de overhand. De ideeën van mijn vader leken me zonder enige twijfel rechtvaardiger, nobeler dan die van zijn broer. Toch had de manier waarop mijn oom God neersabelde een zekere zwier, en hield ik van de vrolijke wreedheid waarmee hij op de godsdienst inhakte en godvruchtige lieden aanviel. Charles Stern verstond ontegenzeglijk de kunst om godslasterlijke taal te spuien. Wanneer hij het Vaticaan uitschold, kon hij schitterend vulgaire woede-uitbarstingen krijgen, waarvan ik nooit wist of ze gespeeld of echt waren, maar die door hun omvang en hevigheid mijn vader meestal letterlijk en figuurlijk deden verstommen.

De glijdende man liep opnieuw naar Alexander toe en vroeg hem zachtjes of hij er, gezien de omstandigheden, de vertraging en de kou, geen bezwaar tegen had als de drie lijkstoeten die buiten stonden te wachten, binnen werden gelaten. Mijn vader gaf een goedkeurend knikje dat voor grootmoedigheid moest doorgaan, en bevrijdde de medewerker van een zware last. Een paar minuten later verdrong zich een weliswaar rouwende, maar nieuw leven ingeblazen menigte tussen de rijen banken. Het crematorium gonsde van de gesprekken en begon na een paar minuten op een congrescentrum te lijken.

Anna, ver weg van deze absurde wereld, scheen het volkomen koud te laten wat er gebeurde. Ze keek afwezig rond alsof ze een bekende zocht, wurmde zich uit de rij en verliet de ruimte met de bevallige tred van een door haar vele sociale verplichtingen aan de drank geraakte dame die een luchtje gaat scheppen.

‘Waar gaat Anna naartoe?’

‘Dat weet ik niet.’

‘Ga eens even kijken.’

‘Dat hoeft niet.’

‘Met alles wat ze slikt, denk ik dat je dat wél moet doen.’

Mijn vader mocht Anna heel graag, maar hij was anders over haar gaan denken sinds ze ziek was. Volgens hem had een vrouw niet het recht om de moed op te geven. Ze behoorde gewoon altijd aanwezig te zijn en niet te laten merken hoe ze zich voelde. In de maanden na de dood van Christine-Isabelle herhaalde mijn vader zelfs, als een soort postuum eerbetoon, voortdurend de volgende zin die iets van een haiku had: ‘Tot haar laatste snik deed je moeder het huishouden.’

Er klonk een dof blazend geraas, geel-oranje vlammen verlichtten het uiteinde van de versperde tunnel, de doodkist trilde even alsof iemand daarbinnen bewoog, en alle aanwezigen werden stil, gefascineerd door het rumoerige herleven van de oven. Het onder hoge druk toegevoerde gas gromde een ogenblik en daarna, even plotseling als het was begonnen, hield het lawaai op. In de lijkstoe-ten waren alle ogen op de Sterns gericht, op de verbrokkelde familie waarvan geen enkel lid echt aangedaan leek door het lot van hun overledene die geduldig aan de grens van de wereld verwijlde. Uiteraard zouden wij als eersten te horen krijgen of de machinerie weer in werking was gesteld, en daarom volgde iedereen met gespannen aandacht ons doen en laten.

Opeens zette de band zich in beweging. Heftige schokken deden de doodkist op en neer gaan, die naar voren schoof, naar achteren, een paar seconden bleef stilstaan en toen weer in de richting van de oven vertrok. Dat ging ruim twee minuten zo door, alsof er aan de andere kant van de muur iemand met de schakelaar zat te spelen. Aanvankelijk keken de families verbaasd toe, maar al snel begon het ongepaste van de situatie op hun lachspieren te werken en lachten ze steeds openlijker naar elkaar om de dodenmambo die Charles ten afscheid voor de aanwezigen opvoerde. Aangestoken door de goede stemming, maar ook gepikeerd over het postume succesje van zijn broer, kon mijn vader niet nalaten te mompelen: ‘De praalhans wil weer eens opvallen.’

De voorstelling duurde kort. De machine kwam weer tot bezinning, mijn oom werd door de wijde opening verzwolgen en ogenblikkelijk door het hellevuur aangevallen. Mijn vader leek verbijsterd. Alsof hij een ander einde had verwacht. Een laatste goocheltruc van zijn broer.

De urn van Charles Stern werd h  m overhandigd en we zagen elkaar allemaal terug op het parkeerterrein, waar Anna, dromerig, lekker warm in de auto op ons zat te wachten.

‘Wil er iemand wat as?’

Alexander stelde die vraag op de ongedwongen toon waarop men gasten een tweede stuk taart aanbiedt. Er bleken drie Sterns te zijn – van wier bestaan ik niet eens wist – die een paar grammetjes van de nog warme erfenis wilden hebben. Onder de achterklep van zijn Honda Shuttle begon mijn vader meteen met de verdeling. Het was, voor de buitenstaander, een wonderlijke vertoning waarin Alexander de rol van zeer zorgvuldige dealer speelde die drie junkies hun dosis stond te verkopen. Een van hen hield een vreemd bakje voor zich uit, een vormeloos kopje met het embleem van een oliemaatschappij, de twee anderen wachtten, met papieren zakjes zwaaiend, hun beurt af. Al deed mijn vader zijn uiterste best, het kostte hem de grootste moeite de as van zijn broer netjes over te gieten, en gaandeweg raakte de bekleding van de bagageruimte van de Shuttle bespikkeld met ontelbare deeltjes van zijn broer.

Alexander sloot de urn weer af en maakte, verbazingwekkend ongegeneerd, met enkele stevige klappen met de rug van zijn hand de achterkant van zijn wagen schoon, waarbij hij zelfs de laatste weerbarstige stofjes die aan de vezels klitten, wegschoot. Daarna smakte hij de achterklep dicht, om als het ware een belachelijke ceremonie af te sluiten.

‘Tot ziens allemaal.’

Alexander omhelsde me haastig, tikte tegen de voorruit van de auto van Anna, die naar hem glimlachte, stapte in zijn minibus en ontvluchtte het crematorium alsof hem zojuist was meegedeeld dat hij als volgende op de lijst stond.

Anna reed geen auto meer. Ze vond dat ze geen voertuig meer kon besturen: te veel medicijnen, te weinig zelfvertrouwen en lichaamskracht.

‘Waarom ben je weggegaan?’
‘Ik had daar niets te zoeken.’
‘Je had voor mijn vader kunnen blijven.’
‘Het interesseert je vader allemaal geen fluit.’
‘Dat weet ik niet. Wil je boodschappen gaan doen?’
‘Nee. Ik wil naar huis. Naar bed en slapen.’

Dikwijls had ik de indruk dat Anna me als fijn zand tussen de vingers door was geglipt, dat het niet in mijn macht had gelegen haar te helpen of tegen te houden, een redelijk alternatief voor de Seroplex te vinden. Toen we die dag thuis waren gekomen en Anna weer naar haar slaapkamer was gegaan, werd ik me er ten volle van bewust hoe troosteloos ons leven was en kreeg ik plotseling het gevoel dat ik al het ijzige, stille leed van mijn vrouw op de blote huid droeg.

Ik was vijfentwintig jaar jonger dan mijn vader en toch dacht ik weleens dat ik ouder was dan hij. Zijn gestalte, gezondheid en vitaliteit imponeerden me. Die man trok zich zo weinig van de algemene wetten van het verouderen aan dat zijn huid zelfs op zijn achtenzeventigste opmerkelijk stevig en elastisch was gebleven. Voor een zoon die een zekere leeftijd bereikt, is het heel pijnlijk om te voelen dat zijn eigen vader lichamelijk nog steeds sterker is. En af en toe bedacht ik dat het heel goed zou kunnen dat mijn vader op een dag mijn as bij de achterkant van zijn minibus zou verdelen.

Ik had in mijn leven allerlei beroepen uitgeoefend. Sommige, vroeger, hielden louter handenarbeid in. Maar sinds een jaar of twintig beperkte ik me tot het fabriceren van fictie voor de audiovisuele sector. Ik schreef televisieseries, scenario's en filmbewerkingen. Ik bezat geen bijzonder talent, behalve dan dat ik snel was, mijn werk op tijd afleverde en vliegensvlug projecten die nog niet aan alle wensen voldeden, kon omwerken. Door deze vaardigheid was ik deel gaan uitmaken van de onconventionele, verrassende en grillige wereld van de *script doctors*. Hoewel ik niet in staat was mijn vrouw te helpen, iets aan mijn eigen neuroses te doen of mijn kinderen op hun gemak te stellen, werd ik warempel als een specialist

in het reanimeren en genezen van ten dode opgeschreven films beschouwd. Met de neerbuigende welwillendheid waarmee hij zich over alles uitliet wat niet direct met een aandelenportefeuille te maken had, noemde Charles, die zich door die scenarioschrijverstrucjes niet liet beetnemen, me nu en dan ‘de dokter Barnard van de film’ of, als hij nog grappiger wilde zijn, ‘de wondergenezer padre Pio’.

Op dat moment verrichtte ik weinig wonderen, maar was ik bezig met de bewerking van een mooie tekst met de titel *Enkele maanden in het volmaakte geloof*. Ik wist niet wat er met die titel zou gebeuren als de film ooit gemaakt werd. Het laatste boek dat ik had verminkt om het te kunnen laten verfilmen, *Lijfstraffen*, was omgedoopt tot *Ik woon aan de overkant*. Dat was de normale gang van zaken. Nu eindigde het hoofdstuk waarmee ik moest laten zien wat ik kon, als volgt: ‘Toen besepte hij dat zijn verleden hem niet zou helpen om dat wat zich nu aandiende te begrijpen of te verdragen, en dat het voor hem inmiddels de hoogste tijd was om weer in alle rust te gaan waken bij zijn vrouw die op hem wachtte.’

Anna lag boven te slapen. Toen ik haar leerde kennen, heette ze Anna Roca del Rey. Dochter van Telesforo Roca del Rey, mijn schoonvader die nu dood is. Ik werkte al bij deze geweldige man voordat ik verliefd werd op zijn dochter. Ik was nog maar net twintig jaar en had net een studie opgegeven die mij al heel lang opgegeven had. Ik wilde mijn brood verdienen, de echte wereld in, en Telesforo nam me bij zijn schildersbedrijf in dienst, zonder me één vraag te stellen. Met een prachtig Spaans accent bemoederde hij zijn personeel. Ik hield van die zachtaardige, edelmoedige, sterke en energieke man die jou kon doen geloven dat het leven iets als een lange strandwandeling was.

Vier jaar lang, zomer en winter, verfde ik voor hem enige tientallen gevels, honderden luiken en evenzovele kozijnen van vensters met grote of kleine ruiten. Omdat acrylverf destijds nog niet bestond, stonk ik naar alkydhars, terpentijn en andere oplosmiddelen, maar dat gaf niets, mijn bloed bruiste, de dingen waren eenvoudig, het leven zo helder als glas. Mijn toekomst kon ik me alleen maar naast Anna voorstellen, die toentertijd haar opleiding voor weg- en waterbouwkundig ingenieur voltooide. Op mijn

tweeëntwintigste trouwde ik dan ook met een vrouw die twee jaar ouder was dan ik en ervan droomde wegen te tekenen, ringwegen te bedenken, verbindingswegen te bestuderen en, als grandioze beloning, invoegstroken te mogen ontwerpen, wat, naar ik later vernam, in dit beroep het hoogst bereikbare én het neusje van de zalm was.

Anna's moeder was in het kraambed gestorven en Telesforo had zijn dochter in zijn eentje opgevoed. Van deze man had ze een eerlijk, grootmoedig, strijdlustig karakter geërfd én een vlugheid van begrip die haar een voorsprong op het leven gaf. Van de vrouw die haar op de wereld had gezet, had ze de langgerekte, smaragd-groene ogen, de lange zwarte haren met hun metaalglans, de uitstekende jukbeenderen, de ingevallen wangen, de houding en het zo mooie, klassieke, zowel verfijnde als sensuele gezicht.

Toen ons eerste kind werd geboren, was ik drieëntwintig jaar. Jules was een gemakkelijke, oplettende zoon die heel snel begreep hoe het in de wereld toeging, wat er de regels, de stilzwijgende afspraken en prioriteiten waren. Hij dacht na, redeneerde logisch, maakte met meccano de mooiste constructies. Nu was hij dertig jaar, had een zoon van zeven en een van drie, een in landbouwkunde gespecialiseerde echtgenote met de vreemde voornaam Fujita, en gaf bedrijven advies over energiebesparing. Zijn zus Marie, één jaar jonger dan hij, leek helemaal niet op hem. Voorzichtig, verschrikkelijk wantrouwig en met weinig animo waagde zij zich op het levenspad. Haar leerproces duurde lang en verliep moeizaam, maar zodra ze houvast had gevonden, maakte ze zich los van de familie en spreidde ze een aangenaam, onbekrompen egoïsme tentoon dat tot nu toe haar handelsmerk bleef. Omdat ze te onafhankelijk was om ook maar één deel van haar territorium aan een ander af te staan, woonde ze alleen en importeerde ze allerhande volstrekt nutteloze elektronische prullaria uit Zuidoost-Azië. Wanneer ik haar in haar opslagplaats opzocht, bekeek en testte ik urenlang de verontrustende kwintessens van alles wat de menselijke geest kan voortbrengen wanneer hij het spoor bijster is. Met een scherpzinnigheid die eigenlijk heel goed bij haar paste, deelde mijn dochter mijn mening en vond ze het allemaal net zo bedroevend als ik.

Leed, echt zielsverdriet zouden we pas met Jean ondervinden. De eerste tien jaar van zijn leven waren voor ons allen een ware lijdensweg. Jean werd te vroeg geboren en kreeg ernstige nier- en ademhalingsproblemen. Zijn prilste kindertijd bestond hoofdzakelijk uit een voortdurend gehol van en naar het ziekenhuis waar hij steeds langer moest blijven. Hij liep ook nog twee ernstige ziekenhuisinfecties op, die gedurende een paar maanden deden vrez-zen dat zijn onderarm zou moeten worden geamputeerd. Toen hij rond zijn zevende lichamelijk gezond begon te worden, gaf zijn geest het op. Jean ging dus ook nog eens voor drie jaar het diepe dal van de psychiatrie in. In die tijd trof ik op een dag mijn zoon in zijn eentje in zijn slaapkamer aan, terwijl hij zittend op de grond de ene na de andere tand brak door er met de vlakke kant van een vismes tegenaan te slaan.

Aan deze nachtmerrieachtige periode leek Jean niets te hebben overgehouden, behalve dan misschien een zekere overgevoeligheid.

Ik had zo graag met Anna over dat verleden willen spreken en haar aan de beproevingen willen herinneren die we samen hadden doorstaan. Volgens mij had een gesprek over ons vroegere leven ons nader tot elkaar, of haar op zijn minst weer nader tot haar kinderen kunnen brengen, die nu, net als ik trouwens, nog slechts vage silhouetten in een mistig landschap waren. Maar gezien haar toestand durfde ik het niet aan de kasten met onze herinneringen open te gooien.

Wanneer ik de greep op het leven verloor, zei ik weleens bij mezelf dat het eigenlijk best prettig zou zijn ‘enkele maanden in het volmaakte geloof’ te kunnen opgaan. Je te kunnen verlaten op zo’n automatische piloot die, als een doodgewoon Global Positioning System, de geschiktste route kiest om je eerst op de rechte weg naar de hoop en daarna op die naar de rust te helpen. Maar ja, helaas! Ik kende God noch GPS, mijn vrouw vervreemde elke dag meer van mij, ik verouderde sneller dan mijn vader, mijn dochter overspoelde het land met nutteloze spullen die de energie verslonden waar mijn zoon op zijn beurt het verbruik van trachtte te

beperken. Bovendien was mijn werk even opwindend en geestverheffend als een dagje lange slagen oefenen bij een golfclub, was mijn oom zojuist achter het stuur van een stilstaande Mercedes-Benz gestorven en onder de van blijdschap glanzende ogen van zijn jongere broer, mijn eigen vader, in rook opgegaan.

Dit jaar leek hartje winter in Toulouse op een miezerige lente. Het was verrassend zacht weer en er viel weinig door waterkundigen en tuiniers zo gewenste regen. Wat mij betrof had die klimatologische verwarring in elk geval één voordeel: ik kon hierdoor mijn dagelijkse sport beoefenen in omstandigheden die voor de tijd van het jaar gunstig waren. Altijd heb ik de behoefte gevoeld me af te peigeren, waarschijnlijk om een teveel aan schildklierbrandstof te verbruiken. In moeilijke tijden, wanneer ik merkte dat Anna's gezondheid achteruitging of mijn werk niet wilde vlotten, verdubbelde ik mijn krachtsinspanning en reed ik keihard op mijn fiets tot mijn dijspieren scheurden. Ik had me lang afgevraagd waarom ik zo jakkerde, zonder nadenken, zonder als excuus te hebben dat ik dringend ergens heen moest. In een tempo dat niet bij mijn aard paste en over afstanden die op wetenschappelijke wijze tot op de millimeter waren berekend. Naar welke in ruitjes verdeelde gebieden ging ik met zo'n ijzeren volharding? Vanwaar dat dagelijks dwangmatig afgelegde parcours van 31,4 kilometer langs een golfterrein, een meertje en een rivier? 31,4 kilometer die me, iedere keer weer drijfnaat, naar mijn vertrekpunt terugvoerden, zomer en winter, en meestal rond het middaguur, enkel en alleen om mijn verzet van 2,47 (42 tanden : 17) zo hoog mogelijk te zetten, waardoor ik, dankzij het wonder van de versnelling, bij elke trap op de pedalen 5,21 meter vooruitkwam – deze berekening gold natuurlijk alleen voor een wiel van 700.

Ik verafschuw de fiets. Mijn hele leven al. Ik haat het ding even hartgrondig als de sport die eruit voortgekomen is. Wielrennen is pijnlijk, ondankbaar, lelijk, ongerieflijk. Zodra ik op het zadel ga zitten, voel ik me een beetje belachelijk. En toch klom ik iedere dag op de fiets en schakelde ik naar de versnellingen alsof mijn leven ervan afhing. En ik zweette, kreeg peesontstekingen en lendenpijn, mijn bloedsuikergehalte daalde soms plotseling, wat weer leidde tot een meedogenloze spierzwakte. Vreemd genoeg

dacht ik er zelfs op die momenten dat mijn hele lichaam pijn deed nog geen seconde aan even uit te blazen of af te stappen. Ik ging koste wat kost voorwaarts door een soort tunnel, een onsamenvangende, onzinnige wereld, de wereld van de inspanning. In *Het boek der rusteloosheid* heeft Fernando Pessoa geschreven: 'Iedere inspanning is een misdaad, omdat iedere handeling een tot stilstand gebrachte droom is.' Ook Pessoa had het recht zich te vergissen, want deze inspanning was nou juist niets anders dan een droom in beweging, een denkbeeldig, onbereikbaar vorstendom, een stormachtige zee-engte die de spieren van de geest en de verdoemde ziel van het lichaam pijnigde.

Anna noemde wielerpelotons altijd minachtend de 'nonnen van de orde van Onze-Lieve-Vrouw van Calvarië'. In de natuur bestaat geen enkele andere soort die zichzelf zo'n afmattend ritueel kan opleggen. Omdat ze aan de onverbiddelijke wetten van de predatie onderworpen zijn, houden dieren niet van nutteloze inspanningen, en als ze zich de longen uit het lijf rennen, doen ze dat om te doden of te overleven. Ik had geen geldige reden. Hooguit had ik geprobeerd Anna een verklaring voor mijn gekaker te geven door me op de endorfinen te beroepen, de hormonen met een pijnstillende 'alkaloïdeachtige' werking, die bij inspanningen worden afgescheiden en, op het hoogtepunt van de rit, de controle krijgen over de van verdoving afhankelijke hersenen. Maar geloofde ikzelf wel dat er een chemisch proces als dit plaatsvond? Hoe het ook zij, wanneer ik stevig doortrapte, had ik het gevoel dat ik mijn onrust, die met het verstrijken van de jaren toenam, achter me liet. Dus spande ik in het openbaar mijn spieren aan, verwrong op steeds hetzelfde tijdstip mijn botten, racete als een waanzinnige, voelde me ziek en leed pijn, besepte hoe dun mijn benen waren, accepteerde dit, en fietste door, totdat ik ten slotte het volle gewicht van mijn lichaam voelde en inschatte hoeveel kracht en moed ik nodig zou hebben om dit lichaam tot het einde toe gaande te houden. Alles welbeschouwd stierf ik net zo lief op de fiets als in een Mercedes-Benz. En niets kon tippen aan de zeldzame en kostbare heldere ogenblikken waarop je, wanneer de weg omhoogloopt en je hart begint te bonzen, niet meer weet wat er aan het werk is: je lichaam of je geest. Vaak had het armzalige geluid van een 42:17

net zo'n rustgevend effect op mij als het gekabbel van een bergbeek.

Omdat ik me zonder enige twijfel geneerde voor mijn gedrag, had ik het lange tijd nodig gevonden mijn obsessieve sportbeoefening te rechtvaardigen. Ik had de indruk dat, naarmate ik ouder werd, dit sporten steeds meer een rituele handeling, ja zelfs een dwanghandeling was geworden. Totdat Anna me erop attendeerde dat ik kort na de geboorte van Jean en acht jaar lang, van april tot oktober, klokslag twaalf uur 's middags, tweehonderdmaal de lengte – is dat wel het juiste woord? – van een piepklein bad van zeven en een halve meter zwom. En dat ik tegen wie het maar horen wilde bleef herhalen dat de door de inspanning veroorzaakte pijn na duizend meter zodanig verminderde dat het was of ik door een onzichtbare stroom werd meegevoerd.

Anna was al twee dagen niet meer uit haar slaapkamer gekomen, waar ik eten naartoe bracht dat ze nauwelijks aanraakte. Ze lag te slapen of zat urenlang op de sofa tegenover het raam. Ze scheen enige rust te vinden in het kijken naar de bomen in de tuin, de oude ceder, de iep en de drie kastanjebomen. Maar misschien beeldde ik me dat in en zocht ze in die plantaardige omgeving alleen maar een houvast, een reddingsboei die er wellicht voor kon zorgen dat haar ogen niet afdwaalden. Haar gezicht, bleek geworden maar ongeschonden, bleef meestal uitdrukingsloos. De laatste tijd verliet ze het huis nog maar eens per week om naar haar psychiater te gaan. Gezien de toestand waarin ze verkeerde en de verwoestende medicatie die ze kreeg, vond ik het haast onvoorstelbaar dat Anna nog de energie en helderheid van geest had om therapeutische gesprekken aan te kunnen.

Dokter Grandin was een jaar of tien jonger en heel wat zelfverzekerder dan ik. Ik had hem verscheidene keren ontmoet en hij had nooit een erg vertrouwenwekkende, maar evenmin een echt onsympathieke indruk op me gemaakt. Hij sprak met de lage, bepaalde stem die dominante mensen vaak hebben.

‘Weet u, meneer Steiner, de...’

‘Pardon: Stern.’

‘Wat zegt u?’

‘Ik heet Stern, niet Steiner.’

Hij had zijn bril opgezet, Anna's dossier geopend om te zien of hij het niet over de verkeerde patiënte had, en was doorgegaan met praten alsof er niets aan de hand was.

‘Juist ja, Stern. Nou, meneer Stern, het is wel duidelijk wat uw vrouw mankeert: ze heeft geen psychische energie meer. We mogen stellen dat ze aan een exogene, reactieve depressie lijdt die door een gebeurtenis van buitenaf is veroorzaakt. Het vervelende is dat ze te laat een deskundige heeft geraadpleegd en de ziekte dus alle tijd heeft gehad zich vast te zetten. Kunt u me volgen? Goed. Van nu af aan komt het er voor ons op neer dat we eerst de aard van het trauma vaststellen en vervolgens de aangerichte schade herstellen. Behalve een behandeling met antidepressiva zal mevrouw Steiner...’

‘Stern.’

‘O ja, zal mevrouw Stern wekelijks psychotherapie moeten ondergaan, in de loop waarvan we zullen trachten te ontdekken wat haar in een depressie heeft doen belanden. Hebt u het gevoel dat u me bij het zoeken naar die oorzaak kunt helpen, meneer Stern?’

Door de manier waarop hij het woord tot me richtte en me aankeek terwijl hij zijn bril met een blauwachtig montuur afzette, had ik al bij die eerste ontmoeting het idee dat Grandin mij als het van buitenaf komende, storende element beschouwde dat hem ertoe had gedwongen Seroplex en Moclamine voor te schrijven.

‘Als echtgenoot ben ik voor zoiets misschien niet de meest aangewezen persoon.’

‘Zo'n antwoord geven de meeste echtgenoten, meneer Stern.’

‘Wat verwacht u nu precies van mij?’

‘Wat ik van alle echtgenoten verwacht: dat ze me vertellen waarom hun vrouw hier op de stoel is komen zitten en mijn hulp heeft ingeroepen.’

Berustend had hij het dossier van Anna gesloten, om te kennen te geven dat ons gesprek beëindigd was. Daarna was hij achter zijn bureau vandaan gekomen en met me meegelopen naar de deur van zijn spreekkamer.

Naderhand had ik Grandin nog driemaal opgezocht, maar niet één keer bleek ik in staat op zijn verzoek in te gaan. Zelfs

nu probeerde ik nog steeds te begrijpen wat er was gebeurd en in hoeverre ik daar verantwoordelijk voor was. Ik haalde me ons leven voor de geest, onbetekenende, intieme details, dramatische en schitterende beelden, ik hoorde Anna's stem bij de zee, met de kinderen op de boot van mijn vader, ik wist hoe haar parfums heetten en roken. Ik was niets van die dertig jaar vergeten, niets had ik verdrongen of veronachtzaamd. En toch was het voornaamste me ontgaan: ik herinnerde me niet het moment, vond geen spoor van de onzichtbare dagen waarop alles uit de hand was gaan lopen en Anna zich onopvallend, zonder dat ik het merkte, had afgezonderd.

Morgen zou ik naar boven gaan, haar stevig omhelzen en haar nogmaals de enige vraag stellen die ertoe deed: hoe komt het dat dit is gebeurd?

Twee weken geleden was mijn oom gestorven en ik herkende mijn vader niet meer. Als herboren, opgewonden, levenslustig, kleepte hij zich nu anders, gedroeg zich anders en drukte zich zelfs anders uit. Het viel me vooral op dat hij die altijd verzorgde en omzichtige taal had gebezigd, inmiddels als een straatjongen praatte. Deze fanatieke praktiserend katholiek, eeuwig centrum-rechts, veroorloofde zich steeds meer vrijheden tegenover Rome en de nagedachtenis van Jean Lecanuet.* De metamorfose was zo verbluffend dat ik af en toe het gevoel had dat een deel van Charles – het minst schandelijke en meest bohémienachtige – in zijn geliefde broer gereïncarneerd was.

Die ochtend ratelde Alexander maar door aan de telefoon: 'Heb je het gehoord, jongen? Heb je op de radio de uitslag van de laatste opiniepeilingen gehoord?'

'Nee, ik ben nog maar net wakker.'

'Goeie genade, ik hoop dat je een grapje maakt, het is half tien.'

'Ik ben vannacht pas om vier uur in slaap gevallen.'

'Luister eens, jochie. Om vier uur moet je allang slapen en om half acht je bed uit. Anders wordt het een zootje. Wil je de uitslagen horen, ja of nee?'

* Verwijst naar de noten op blz. 217.

Tot nog toe had mijn vader me nooit jochie genoemd. En evenmin jongen. Ik herinnerde me zelfs dat ik hem dergelijke omgangstaal scherp had horen bekritisieren.

‘Hoor je wat ik zeg?’

‘Ja ja, vooruit maar.’

‘Nou, luister goed, jongen. Benito 10%. Dumbo 19. De Heilige Maagd 25. En Miga 29.* Dat wil zeggen dat er nog van alles kan gebeuren.’

‘Ik begrijp niets van wat je me allemaal vertelt.’

‘Goeie God, waar begrijp je niets van?’

‘Van dat geklets van jou over Dumbo en zo. Voor wie zijn die 29%? Voor Sarkozy?’

‘Voor wie denk je, sufferd?’

‘Waarom noem je hem Miga?’

‘In plaats van op school dat klote-Engels te leren, had je er beter aan gedaan Spaans te leren. *Miga*, jongen, betekent kruimel, klein kruimeltje.’